https://doi.org/10.63356/stes.hum.2026.006 УДК 355.48(497.11):316.75„1912/1913”

JEDRENSKA OPERACIJA

Autor: MLADEN PAVLOVIĆ
e-mail: m.pavlovic-18326@filfak.ni.ac.rs
Mentor: prof. dr Dejan Antić
Departman za istoriju, Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu

Uvod: Opsada i osvajanje Jedrena (1912–1913) predstavljaju jedan od najznačajnijih vojnih, strategijskih i geopolitičkih događaja Prvog balkanskog rata. Proboj jedne od najmodernijih osmanskih tvrđava tog doba zahtevao je dugotrajnu opsadu, visoku vojnu taktiku i zajedničko delovanje savezničkih vojski Kraljevine Bugarske i Kraljevine Srbije.

Cilj: Cilj ovog rada jeste da detaljno analizira pripremu, tok i posledice Jedrenske operacije, sa posebnim fokusom na savezničku saradnju bugarske i srpske vojske, ulogu srpske Druge armije pod komandom generala Stepe Stepanovića, kao i širi diplomatski kontekst i međunarodne reakcije velikih sila na pad tvrđave.

Materijal i metode: U radu je primenjen metod kritičke analize istorijske građe, objavljenih vojnih izveštaja, memoara neposrednih učesnika i relevantne domaće i strane istoriografije (radovi N. J. Aranđelovića, A. Barbija, M. Đurišića, R. Hala i J. Šurmana). Korišćeni su i postupci istorijsko-komparativne analize radi sagledavanja vojno-taktičkih i diplomatskih aspekata operacije.

Rezultati: Istraživanje je pokazalo da je učešće srpske Druge armije i njene teške artiljerije bilo od ključnog značaja za slamanje otpora osmanskog garnizona pod komandom Šukri-paše. Udruženo delovanje omogućilo je uspešan proboj linije forova u trodnevnoj bici (24–26. marta 1913). Međutim, pobeda kod Jedrena razotkrila je duboke antagonizme između saveznika oko podele teritorija, što je direktno vodilo prekidu Balkanskog saveza i izbijanju Drugog balkanskog rata.

Ključne reči: Jedrenska operacija; Prvi balkanski rat; Balkanski savez; opsada Jedrena; Stepa Stepanović; diplomatija

UVOD

Jedan od najznačajnijih i najdramatičnijih događaja Prvog balkanskog rata bila je opsada i osvajanje Jedrena, grada koji je imao izuzetan strateški, simbolički i politički značaj za Osmansko carstvo. Operativna dejstva koja su trajala od novembra 1912. godine do marta 1913. godine predstavljala su jedan od najduže i najteže izvođenih poduhvata na Balkanu, ali i ključnu prekretnicu u čitavom toku rata [Aranđelović, 1925]. U njoj su udružene vojne jedinice Kraljevine Bugarske i Kraljevine Srbije prvi put u savremenoj istoriji uspešno sprovele koordinisanu i tehnički zahtevnu opsadnu operaciju velikih razmera.

Istorijski kontekst u kom se odigrala Jedrenska operacija odlikuje se dubokim društveno-političkim promenama u jugoističnoj Evropi. Balkanske države iskoristile su oslabljenu poziciju Osmanskog carstva i kroz Balkanski savez nastojale da okončaju vekovnu tursku dominaciju [Schurman, 2008]. U tom kontekstu, Jedrene je za Bugarsku predstavljalo

istorijski važan cilj, dok je Srbija u ovoj operaciji učestvovala u znaku savezničke podrške, ali i radi sticanja prestižnog uticaja u savezničkim krugovima i ojačavanje svoje pozicije u pregovorima oko buduće podele teritorija [Barby, 1913].

Cilj ovog rada jeste da detaljno istraži tok, pripremu i ishod Jedrenske operacije, kao i njene šire vojne, političke i diplomatkse posledice. Posebna pažnja posvećena je analizi strategije i taktike savezničkih armija, interakciji bugarskih i srpskih trupa, kao i ulozi modernog ratovanja, uključujući upotrebu teške artiljerije i rovovske borbe. Rad takođe ima za cilj da prikaže međunarodne reakcije na pad Jedrena i njihovu ulogu u geopolitičkim pomeranjima koja su nagovestila izbijanje Prvog svetskog rata.

MATERIJAL I METODE

U metodološkom smislu, rad se oslanja na kritičku analizu i sintetičku obradu relevantne istorijske građe, vojnih izveštaja, ratnih dnevnika i memoarskih zapisa savremenika i učesnika samih događaja. Primenjena je komparativna metoda u analiziranju interpretacija srpskih i inostranih izvora i istorijskih radova.

Kao primarni materijal korišćena su svedočanstva učesnika operacije, pre svega obimna monografska građa čiji je autor Nikola J. Aranđelović (1925), inženjerijski pukovnik i komandir telegrafskog odeljenja II amrije Kraljevine Srbije pod Jedrenom. Od ključnog značaja za razmatranje vojno-političkih prilika jesu i spisi diplomate Džejkoba Gulda Šurmana [Schurman, 2008], koji je u vreme balkanskih ratova obavljao dužnost ambasadora Sjedinjenih Američkih Država u Grčkoj i Crnoj Gori. Pored toga, analizirani su ratni izveštaji i dnevnici Anrija Barbija [Barby, 1913], novinara i ratnog dopisnika pariskog lista Žurnal, koji je pratio dejstva srpske vojske na trakijskom bojištu. Za verifikaciju podataka o vojnim operacijama, formacijama i upotrebljenom naoružanju korišćena je i zvanična vojno-istorijska dokumentacija koju je publikovao Vojnoistorijski institut (1959).

REZULTATI I DISKUSIJA

Strateški značaj Jedrena pre opsade

Glavni gradski centar i tvrđava Jedrene, smešten na ušću reke Tundže u Maricu, imao je veliku stratešku vrednost u osmanskoj vojnoj i administrativnoj strukturi na Balkanu. Njegov geografski položaj činio ga je ključnim saobraćajnim čvorom za kontrolu komunikacija između Balkana i Male Azije, kao i za neposrednu odbranu Carigrada. Kao nekadašnja prestonica Osmanskog carstva do 1453. godine, Jedrene je nosilo i izuzetan simbolički značaj osmanske moći u Evropi. Uoči rata 1912. godine grad je brojao oko 80.000 stanovnika, od kojih su polovinu činili Turci, dok su drugu polovinu činili Grci, Jevreji, Jermeni i manji broj Bugara u okolnim selima [Đurišić, Ratković & Soko, 1998, str. 164].

Nakon proglasa nezavisnosti Bugarske i Mladoturske revolucije 1908. godine, Jedrene dobija zadatak da kao moderno utvrđenje zadrži mobilisanu armiju najmanje 20 dana, kako bi se omogućila mobilizacija osmanskih azijskih korpusa. Od 1908. do početka 1912. godine izvođeni su obimni radovi na rekonstrukciji i pretvaranju grada u utvrđeni logor radi zatvaranja pravaca koji vode dolinama Marice i Tundže [Hall, 2000, str. 38–39].

Sa vojne tačke gledišta, za podizanje tvrđave iskorišćene su pogodne topografske karakteristike zemljišta oko rečnih tokova Marice, Tundže i Arde. Utvrđenja su raspoređena u nekoliko koncentričnih pojaseva sa bunkerima, artiljerijskim položajima, rovovima I razvijenom komunikacionom mrežom. Turski garnizon pod komandom Šukri-paše brojao je oko 60.000 ljudi. Iako radovi na modernizaciji stalne fortifikacije, povereni nemačkim

inženjerima, nisu u potpunosti završeni do izbijanja rata, tvrđava je predstavljala izuzetno jak odbrambeni sistem, posebno spram skromnih opsadnih kapaciteta bugarske vojske [Aranđelović, 1925, str. 5–10].

Pored vojnog i psihološkog značaja za balkanske saveznike, opsada Jedrena imala je i širok međunarodni odjek. Velike sile (Rusija, Austrougarska i Velika Britanija) pažljivo su pratile operacije oko grada, svesne da bi njegov pad mogao izmeniti ravnotežu snaga na Balkanu i podstaći preispitivanje postojećih interesnih sfera [Potemkin, 1949, str. 198–200].

Prvi period (operacije do primirja i dolazak srpske vojske)

Pripreme za zauzimanje Jedrena započele su još pre izbijanja ratnih sukoba. Bugarski generalštab, na čelu sa generalom Ivanom Fičevim, izradio je detaljne planove za ofanzivu u Trakiji, izdvajajući godišnje veliku sumu novca za obaveštajni rad i prikupljanje podataka o tvrđavi [Aranđelović, 1925, str. 72]. Tokom 1911. godine izrađena je detaljna karta na osnovu koje su proučavane slabosti utvrđenja, ali su komandi nedostajali podaci o novim fortifikacijskim objektima sagrađenim neposredno pred rat [Aranđelović, 1925, str. 73].

Nakon uspeha u bici kod Lozengrada, bugarska 2. armija pod komandom Nikole Ivanova okružila je Jedrene krajem oktobra 1912. godine sa zapada, severoistoka i severozapada kako bi izolovala grad i presekla komunikacije [Đurišić, Ratković & Soko, 1972, str. 162]. Usled iznenadnih turskih ispada i izveštaja o napredovanju neprijateljskih trupa ka Sofiji, bugarsko rukovodstvo zatražilo je 23. oktobra hitnu pomoć od Srbije [Đurišić, Ratković & Soko, 1972, str. 163].

Posle pobede u Kumanovskoj bici, srpska Vrhovna komanda je 27. oktobra uputila Timočku diviziju i poziva preko Krive Palanke i Ćustendila na trakijsko bojište. Njenim dolaksom stvoreni su uslovi za obrazovanje istočnog sektora [Đurišić, Ratković & Soko, 1972, str. 169]. Pored nje 31. oktobra upućena je i Dunavska divizija II poziva, čije su glavne snage stigle u Mustafa-Pašu 8. novembra, preuzevši zapadni sektor između Arde i Marice [Barby, 1913, str. 19]. Zapovednik srpske II armije, general Stepa Stepanović, preuzeo je komandu nad zapadnim i severozapadnim sektorom. Dolazak srpskih trupa naišao je na topao doček bugarskog stanovništva i komande, što je zabeleženo i u zvaničnoj naredbi generala Ivanova [Đurišić, Ratković & Soko, 1972, str. 141–142].

Zajednička dejstva započela su borbama 8. i 9. novembra, kada su jedinice Timočke divizije izvele napad radi zauzimanja visova kod čiflika Ekmekčikeja, sa ciljem pomeranja artiljerijskih položaja napred. Uprkos teškim gubicima usled precizne vatre turske artiljerije, srpski pukovi su izvršili zadatak i povukli se na početne položaje [Đurišić, Ratković & Soko, 1972, str. 142]. Prvi period opsade obeležen je teškim borbama oko dobro utvrđenih turskih položaja koji su uspešno pružali otpor i primorali savezničku artiljeriju na dvostruko menjanje položaja [Aranđelović, 1925, str. 91].

Nakon neuspeha bugarskih armija kod Čataladže u novembru 1912. godine, prihvaćen je turski predlog o pregovorima, te je 3. decembra potpisano primirje kojim je predviđen početak mirovnih pregovora u Londonu [Đurišić, Ratković & Soko, 1972, str. 146].

Drugi period (primirje od 4. decembra do 3. februara)

Nakon obaveštenja o zaključenju primirja, komanda srpske II armije prekinula je borbena dejstva 4. decembra 1912. godine, što je među iscrpljenim trupama primljeno sa velikim olakšanjem [Đurišić, Ratković & Soko, 1998, str. 182]. Zapovešću generala Stepe Stepanovića regulisan je život i rad jedinica: održavana je visoka borbena gotovost, obnavljani su i dograđivani fortifikacijski objekti, zakloni i saobraćajnice, a sprovođena je i intenzivna obuka u noćnom posedanju položaja, bacanje bombi i savladavanju prepreka [Đurišić, Ratković & Soko, 1998, str. 183–184]. U znak priznanja za pokazanu hrabrost,

vrhovni komandant bugarske vojske odlikovao je vojničkim krstovima 830 vojnika Timočke divizije I poziva i 410 vojnika Dunavske divizije II poziva [Đurišić, Ratković & Soko, 1972, str. 147].

Posebna pažnja tokom primirja posvećena je zdravstvenoj zaštiti. Usled loših higijenskih uslova i nezdrave vode u rovovskim uslovima pojavio se trbušni tifus, dok je pretnja epidemije kolere, preneta sa frona kod Čataladža, uspešno suzbijena rigoroznim preventivnim merama, te je zabeleženo svega desetak smrtnih slučajeva [Barby, 1913, str. 20–21].

U istom periodu regulisan je železnički saobraćaj kroz Jedrene za snabdevanje bugarskih armija pred Čataladžom. Na zahtev bugarske Vrhovne komande, iz Srbije je isporučeno oko 10.000 džakova za izradu utvrđenja, čime su savezničke snage stvorile čvrst polazni položaj sa više odbrambrenih linija i zaštitnim zaklonima od šrapnela [Đurišić, Ratković & Soko, 1998, str. 185]. Sa druge strane, turski garnizon je takođe intenzivno utvrđivao položaje, postavljajući protivpešadijske mine i veštački plaveći pojedine sektore, uz prikrivanje prave vojne situacije radi očuvanja morala vojnika i civilnog stanovništva [Aranđelović, 1925, str. 99–100].

Zbog zastoja u londonskim pregovorima i izvesnog nastavka rata, novoimenovani glavni komandant bugarske vojske, general Mihail Savov, formirao je vojnu komisiju na čelu sa generalom Ivanovim (u čijem radu je učestvovao i general Stepa Stepanović) radi izrade plana napada na tvrđavu. Komisija je zaključila da najviše izgleda za uspeh pruža napad na istočni sektor [Đurišić, Ratković & Soko, 1998, str. 187–188]. Na osnovu toga, Vrhovna komanda je 26. decembra naredila obimne inženjerijske pripreme i tajno pregrupisanje celokupne teške opsadne artiljerije sa zapadnog i severozapadnog na istočni sektor pomoću volovske zaprege [Aranđelović, 1925, str. 102–104].

Treći period (od 3. februara do odlučujućeg napada)

Zbog neuspeha mirovnih pregovora u Londonu i državnog udara u Carigradu 23. januara 1913. godine, kada je na vlast došla ratoborna vlada Mahmud Ševket-paše, primirje je prekinuto 3. februara [Đurišić, Ratković & Soko, 1998, str. 189].

Nastavak ratnih dejstava u uslovima oštre zime dodatno je pogoršao položaj turskog garnizona, koji je trpeo stalno artiljerijsko bombardovanje. Ipak, turske snage su ubrzo pokušale ispad u rejonu Musubejlija radi neutralisanja bugarskih opsadnih baterija. Nakon početnog iznenađenja i prodora šest turskih bataljona, bugarske trupe su se pregrupisale i u teškim bliskim borbama odbile napad, nanevši protivniku teške gubitke [Hall, 2000, str. 87].

Saznavši za turske pokušaje da obnove pregovore pre pada utvrđenja, bugarska Vrhovna komanda zatražila je pomoć od Srbije u vidu teške artiljerije. U februaru na bojištu stiglo je 28 najsavremenijih francuskih haubica velikog razornog dejstva, koje su raspoređene na južnom sektoru, čime su stvoreni uslovi za prelazak u opšti napad [Aranđelović, 1925, str. 99].

Iako su usled nezapamćenih snežnih oluja i niskih temperatura pomerene prvobitne procene, poboljšanje vremena omogućilo je da Vrhovna komanda 23. marta izda direktivu za konačni napad na tvrđavu 24. marta [Hall, 2000, str. 88].

Plan operacije predviđao je težište napada na istočnom sektoru probojem u pravcu Maslaka i naknadnim širenjem uspeha, dok je na severozapadnom sektoru planirano ovladavanje masivom oko Ekmekčijeka [Đurišić, Ratković & Soko, 1972, str. 151]. Zapadni i južni sektor dobili su zadatak da vrše snažna demonstrativna i obuhvatna dejstva uz podršku novopridošle artiljerije. Zahvaljujući detaljnim promenama, usmerenom grupisanju artiljerije i visokom stepenu tajnosti pri pokretu jedinica, stvorene su sve pretpostavke za uspešno izvođenje završnog juriša [Aranđelović, 1925, str. 104].

Pad Jedrena (trodnevna bitka od 24. do 26. marta)

Konačni napad na Jedrene započeo je 24. marta u 13 časova snažnom artiljerijskom pripremom duž celog fronta. Težište napada izvedeno je na istočnom sektoru, gde su bugarske snage pod komandom generala Vazova osvojile turske prednje položaje na liniji Sofula Bair- Maslak – Halvadži Bekčeli [Đurišić, Ratković & Soko, 1998, str. 194]. Do ranih jutarnjih časova 25. marta, bugarske trupe na istočnom sektoru zauzele su ključne tačke i stvorile uslove za proboj glavne linije utvrđenja [Đurišić, Ratković & Soko, 1972, str. 152].

Na ostalim sektorima, srpske snage su 25. marta u tri časa ujutru prešle u napad sa primarnim ciljem da vežu turske snage i podrže glavni udar na istoku. Timočka divizija delovala je na najjače utvrđenjenom severozapadnom sektoru protiv Jedrenske redifske divizije [Đurišić, Ratković & Soko, 1998, str. 198–201]. Na zapadnom sektoru Dunavska divizija vodila je teške borbe na otvorenom terenu pod žestokom vatrom elitnih turskih jedinica na položaju Papaz Tepe, pretrpevši osetne gubitke bez većeg prostornog napredovanja, ali uspešno vezujući znatne neprijateljske snage [Đurišić, Ratković & Soko, 1998, str. 201–205].

Procenivši da je turska odbrana popustila, komandant opsade general Ivanov odobrio je noćni napad na liniju forova. Pod zaštitom artiljerije, bugarske trupe su na istočnom sektoru tokom noći i ranog jutra 26. marta zauzele utvrđenja Ajdži Jolu, Ajvaz Babu i Taštabiju, čime je u osam časova ujutru ceo istočni sektor bio oslobođen. Pukovnik Markolev je u foru Hadirlik izvestio komandanta odbrane Šukri-pašu da je zarobljen [Aranđelović, 1925, str. 116].

Uvidom u slom odbrane, turske trupe su počele da ističu bele zastave i na ostalim sektorima. Pre zvanične predaje, Šukri-paša je ponudio pregovore komandantu Timočke divizije, ali je general Stepa Stepanović to odbio, uputivši ga na glavnokomandujućeg generala Ivanova [Aranđelović, 1925, str. 117]. U međusobnoj čestitki, general Ivanov je naglasio da je proboj izveden zahvaljujući iskrenom i usklađenom delovanju svih savezničkih sektora [Đurišić, Ratković & Soko, 1972, str. 161–162].

Nakon pobede, pre ukrcavanja za povratak u Srbiju, obrazovane su počasne kombinovane jedinice srpske II Armije. Predvođene generalom Stepom Stepanovićem i komandantima divizija, srpske trupe su 29. marta u svečanom defileu proparadirale glavnom ulicom Jedrena uz vojne marševe i istaknute ratne zastave [Đurišić, Ratković & Soko, 1998, str. 215].

Posledice pada Jedrena

Pad Jedrena izazvao je snažne reakcije vodećih evropskih sila, koje su operacije na Balkanu pratile iz strateških, političkih i ekonomskih interesa.

Rusija je na samom početku podržala uspeh balkanskih saveznika, ali je nakon pada tvrđave zauzela uzdržan stav. Petrograd je strahovao da bi potencijalni prodor bugarske vojske prema Carigradu izazvao intervenciju ostalih velikih sila i ulazak njihovih flota u moreuze, čime bi bio ugrožen vekovni ruski cilj – izlaz na topla mora [Potemkin, 1949, str. 195].

Za Austrougarsku je angažovanje srpske vojske u Trakiji bilo alarmantno, jer je Beč učešće srpske artiljerije i jačanje njenog ugleda na Balkanu tumačio kao direktnu pretnju svojim interesima u Makedoniji i Albaniji, zbog čega je pojačao podršku nezavisnosti Albanije kako bi onemogućio Srbiji izlaz na Jadransko more [Schurman, 2008, 18–21].

Velika Britanija je težila očuvanju stabilnosti Osmanskog carstva kao protivteže ruskom uticaju. Kroz delovanje na Londonskoj konferenciji, London se zalagao da se spreči dolazak grada pod direktnu vlast neke balkanske države i onemogućе radikalne teritorijalne promene bez konsenzusa velikih sila [Potemkin, 1949, str. 197].

Kako se navodi u Opštoj enciklopediji *Larousse* [1967. str. 600], Francuska je, iako saveznik Rusije, podržavala podelu spornih teritorija uz posredovanje sila, pazeći da se ne naruši evropska ravnoteža i ne izazove reakcija Beča usled preteranog jačanja Srbije ili Bugarske.

Nemačka je, sa druge strane, oštro reagovala na pad utvrđenja, jer su njeni ekonomski interesi u Osmanskom carstvu, pre svega investicije u infrastrukturu i bagdadsku železnicu, bili direktno ugroženi, te je u svojim diplomatskim notama zahtevala da se Jedrene vrati pod osmansku vlast [Potemkin, 1949, str. 197].

Među balkanskim saveznicima, pad Jedrena je umesto jedinstva produbio predstojeće sukobe oko teritorijalnog razgraničenja u Makedoniji između Bugarske i Srbije i oko Soluna i Kavale između Bugarske i Grčke. Mirovnim ugovorom u Londonu 30. maja 1913. godine, Osmanskom carstvu je ostavljena samo teritorija istočno od linije Enos-Midija [Potemkin, 1949, str. 201]. Međutim, nezadovoljna podelom, Bugarska je u noći između 29. i 30. juna 1913. godine izvela iznenadni napad na srpske i grčke položaje u Makedoniji, čime je započeo Drugi balkanski rat. Iskoristivši vojni poraz Bugarske u tom sukobu, Osmansko carstvo je ponovo zauzelo i povratilo Jedrene pod svoju vlast, što je definitivno i potvrđeno Bukureštanskim mirovnim ugovorom 10. avgusta 1913. godine [Potemkin, 1949, str. 204].

ZAKLJUČAK

Jedrenska operacija predstavlja jedan od ključnih vojnih i političkih događaja u Prvom balkanskom ratu, kao i simbol konačnog sloma osmanske dominacije na Balkanu. Osvajanje ove utvrđene prestonice nije imalo samo presudan strateški značaj, već je predstavljalo i težak psihološki udarac za Osmansko carstvo, koje je time izgubilo jedno od svojih glavnih evropskih uporišta.

Zajednička operacija pokazala je sposobnost balkanskih država da sprovedu složenu i tehnički zahtevnu opsadnu operaciju. Iako su osnovicu opsadnih snaga činile bugarske trupe, ključni doprinos završnom jurišu pružila je srpska teška artiljerija, čije je prebacivanje na trakijsko bojište predstavljalo izuzetan podvig [Barby, 1913, str. 57–58]. Bez ove savezničke pomoći i koordinisanog dejstva, pad tvrđave bio bi znatno otežan.

Međutim, umesto da učvrsti saradnju i donese trajan mir, pobeda kod Jedrena dodatno je produbila suprotnosti i suprotstavljene teritorijalne ambicije balkanskih saveznika, pre svega Srbije i Bugarske, što je ubrzo dovelo da izbijanja Drugog balkanskog rata. U širem geopolitičkom kontekstu, Jedrenska operacija je poslužila kao uvertira za duboke političke potrese i nestabilnosti koji su ubrzo prerasli u izbijanje Prvog svetskog rata.

Jedrenska operacija ostaje svedočanstvo velike borbene moći i žrtava naroda u oslobodilačkim ratovima, ali i opomena o posledicama međusobnih antagonizama. Njeno istorijsko iskustvo ukazuje na to da se stabilna budućnost regiona ne može graditi pod uticajem spoljnih sila, već isključivo kroz međusobno uvažavanje i saradnju, u duhu načela „Balkan balkanskim narodima".

LITERATURA

Aranđelović, N. J. (1925). *Opsada Jedrena 1912–1913. godine.* Beograd: Štamparska Radionica Ministarstva Vojske i Mornarice.

Barby, H. (1913). *Srbi pod Jedrenom.* Beograd: Štamparija '„Dositej Obradović".

Đurišić, M., Ratković, B., & Skoko, S. (1972). *Srbija i Crna Gora u balkanskim ratovima 1912–1913.* Beogradski izdavačko-grafički zavod.

Đurišić, M., Ratković, B., & Skoko, S. (1998). *U bitkama kod Skadra, Jedrena i Bregalnice.* Beograd: Vojnoizdavački zavod.

Erickson, E. J. (2003). *Defeat in detail: The Ottoman Army in the Balkans, 1912–1913.* Bloomsbury: Praeger.

Hall, R. C. (2000). *The Balkan Wars 1912–1913: Prelaude to the First World War.* London: Routledge.

Jovanović, M. (1913). *XV pešadijski puk Stevan Sinđelić: U ratu protiv Turaka 1912–1913. godine: Kriva Palanka-Kratovo-Crni Vrh-Ekmekčikoj-Mogila 154-Šajtan Tarla-Fort Karađoz-Jedrene.* Beograd: Nova štamparija Davidović.

Monroe, W. S. (1914). *Bulgaria and her people: With an account of the Balkan wars, Macedoni, and the Macedonia Bulgars.* Boston: The Page Company.

Opšta enciklopedija Larousse (Tom 3). (1967). Beograd: Vuk Karadžić.

Potemkin, V. P. (ur.). (1949). *Istorija diplomatije: Sveska druga – Diplomatija novog doba (1872–1919).* Beograd: Arhiv za pravne i društvene nauke.

Schurman, J. G. (2008). *The Balkan Wars 1912–1913.* Auckland: The Floating Press.

Terzić, V. (gl. ur.). (1959). *Prvi balkanski rat 1912–1913. (Operacije srpske vojske) (Knj. 1–3).* Beograd: Vojnoistorijski institut.

Tomić, J. (1914). *Rat u Maćedoniji i Bugarskoj / Staroj Srbiji 1913. godine.* Novi Sad: Električna štamparija Dra Svetozara Miletića.

Vachkov, A. (2005). *The Balkan War, 1912–1913.* Sofia: Angela (Wars for the Unification of Bulgaria).

THE ADRIANOPLE OPERATION

Author: MLADEN PAVLOVIĆ
E-mail: m.pavlovic-18326@filfak.ni.ac.rs
Mentor: Full Prof. dr Dejan Antić
Department of History, Faculty of Philosophy, University of Niš

Introduction: The siege and capture of Adrianople (1912-1913) represent one of the most significant military, strategic and geopolitical events of the First Balkan War. The breach of one of the most modern Ottoman fortresses of that era required a prolonged siege, advanced military tactics and joint action by the allied armies of the Kingdom of Bulgaria and the Kingdom of Serbia.

The Aim: The aim of this paper is to analyze in detail the preparation, course and consequences of the Adrianople operation, with a special focus on the allied cooperation between the Bulgarian and Serbian armies, the role of the Serbian Second Army under the command of General Stepa Stepanović, as well as the broader diplomatic context and the international reactions of the Great Powers to the fall of the fortress.

Material and Methods: The paper applies the method of critical analysis of historical documents, published military reports, memoirs of direct participants and relevant domestic and foreign historiography (works by N. J. Aranđelović, A. Barbi, M. Đurišić, R. Hall and J. Schurman). Historical-comparative analysis methods were also used to examine the military-tactical and diplomatic aspects of the operation.

Results: The research demonstrated that the involvement of the Serbian Second Army and its heavy artillery was of crucial importance for breaking the resistance of the Ottoman garrison under the command of Shukri Pasha. Joint action enabled a successful breach of the fortress line during the three-day battle (March 24-26, 1913). However, the victory at Adrianople exposed deep antagonisms among the allies regarding territorial division, which directly led to the collapse of the Balkan League and the outbreak of the Second Balkan War.

Conclusion: The Adrianople operation reflects the peak of military cooperation and the liberating potential of the Balkan nations against the Ottoman Empire. Nevertheless, instead of lasting stabilization of the region, the fall of Adrianople accelerated geopolitical turmoil and conflicts that served as a prelude to World War I.

Keywords: Adrianople operation; First Balkan War; Balkan League; Siege of Adrianople; Stepa Stepanović; diplomacy.